

Kuo fizikams įdomios socialinės sistemos?

Aleksejus Kononovičius

Vilniaus universitetas Fizikos fakultetas Teorinės fizikos ir astronomijos institutas

✉ aleksejus.kononovicius@tfai.vu.lt

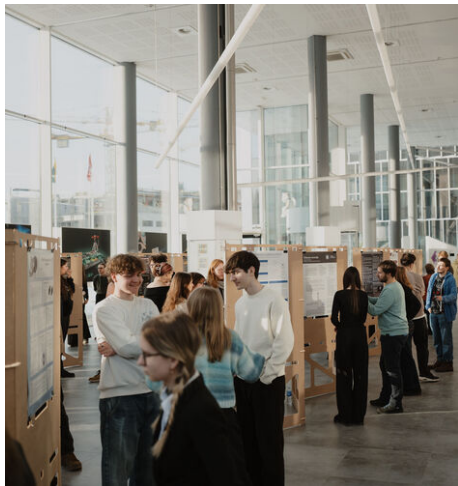
🔗 kononovicius.lt 🔗 rf.mokslasplius.lt

**Fizikos
fakultetas**

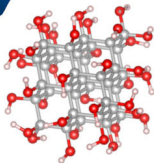
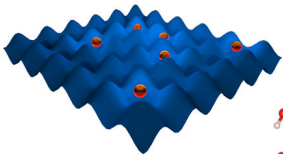
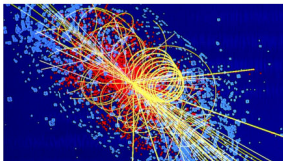
Fizikos fakultetas

- Seniausio rytų Europos universiteto fakultetas.
- Visų pakopų studijų programos.
- Nuo teorinės fizikos iki medžiagų mokslo ir technologijų vadybos.
- Virš pusės šimto laboratorijų.
- Aktyvus studentų gyvenimas: OpenReadings, FiDi, energetikų ir astronomų klubai.
- Moksleiviams: “Studentas vienai dienai”, “Fotono” dienos stovykla.

Teorinės fizikos ir astronomijos institutas

Nuo labai mažų ($10^{-18} - 10^{-8}$ m) iki labai didelių ($10^8 - 10^{21}$ m)

Kompleksinių fizinių ir socialinių sistemų grupė

Socialinės sistemos

Žmonės yra:

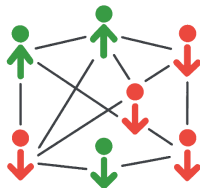
- Išradingi
- Savanaudžiai
- Racionalūs

Tikrai taip ir niekaip kitaip.

Atomai:

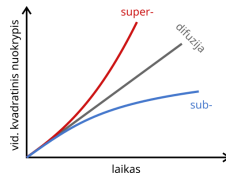
- fantazijos trūkumas
- universalūs dėsniai

Netokie jau mes kitokie...

Kitos temos:

- Ilga atmintis
- Anomali difuzija
- Kvantinių grupių įvaidžių teorija
- Netiesinės sistemos

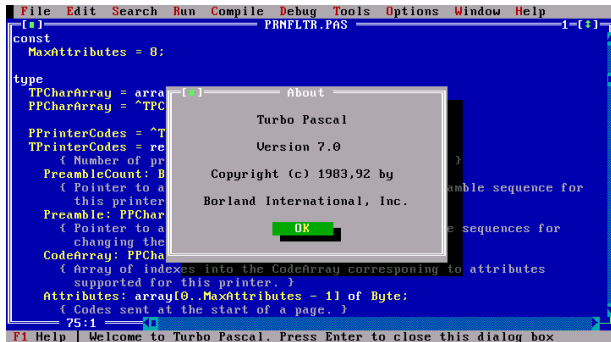
 KAL's cartoons, ChatGPT įkvėptas "spinson" minties (K. Sznajd-Weron group)

The background of the slide features a light blue-grey color with a faint, abstract network diagram. This diagram consists of numerous small white circles, each with a thin grey outline, connected by thin grey lines. The connections form a complex web of triangles and other geometric shapes, creating a sense of interconnectedness and structure.

Mano kelias į fiziką

Programavimas

The screenshot shows the Turbo Pascal IDE with a blue background. The menu bar includes File, Edit, Search, Run, Compile, Debug, Tools, Options, Window, and Help. The code editor displays the following Pascal code:

```
PRNFLT.PAS
const
  MaxAttributes = 8;

type
  TPCharArray = array of char;
  PPCharArray = ^TPCharArray;

  PPrinterCodes = ^TPPrinterCodes;
  TPPrinterCodes = record
    PreambleCount: Byte;
    Preamble: PPCharArray;
    CodeArray: PPCharArray;
    Attributes: array[0..MaxAttributes - 1] of Byte;
  end;

( Array of indexes into the CodeArray corresponding to attributes supported for this printer. )
( Codes sent at the start of a page. )
```

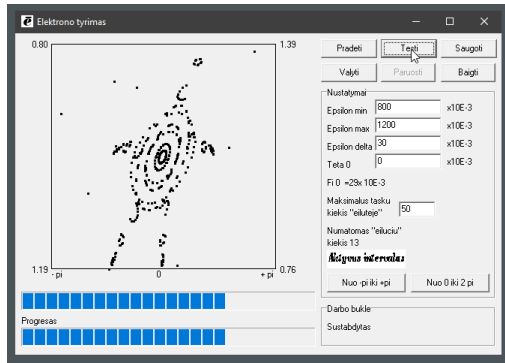
An 'About' dialog box is open in the foreground, displaying the following text:

About
Turbo Pascal
Version 7.0
Copyright (c) 1983,92 by
Borland International, Inc.
OK

At the bottom of the IDE, a status bar reads: F1 Help | Welcome to Turbo Pascal. Press Enter to close this dialog box

Atsitiktinumas

(koliažas) Saulius Kazlauskas + Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjunga

 Physics of Risk   About   Students

Search using Google

Boundary conditions and zealotry in the noisy voter model

January 13, 2026   Aleksejus Kononovicius   #interactive   #agent-based models   #opinion dynamics   #voter model   #boundary conditions   #zealots   #birth-death process

When writing our recent article [1], we (I and Rytis) had argued about the relationship between having stable voter base (zealots) and imposing boundary conditions on the noisy voter model. This post explores the subtle differences between these notions.

The noisy voter model

Let us assume that we have N agents. Each of the agents can be in state 0 or in state 1. In general, the labeling of the chosen such labels to emphasize that we observe the number of agents in state 1, let X denote the number of agents in state 1. Then, it will either increase or decrease by a single unit. I.e., one agent will either move from state 0 to state 1 (let us call this transition "birth"), or the agent will move from state 1 to state 0 (let us call this transition "death"). We can use continuous time birth-death process to describe the evolution of the system. The birth rate of the model is given by,

$$\lambda(X) = (N - X) (\varepsilon_1 + X). \quad (1)$$

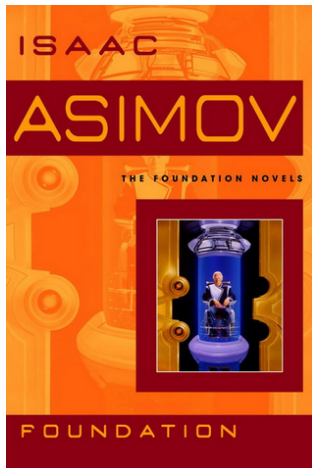
Physics of risk, complexity and socio-economic systems.

- Subscribe via RSS feed
- Follow on Facebook
- Content @ GitHub
- Theme @ GitHub

- Vilnius University
- Faculty of Physics
- Institute of Theoretical Physics and Astronomy
- COST P10 meeting in Vilnius (2006)
- DPG Physics of Socio-

Planas

- 1 Mano kelias į fiziką
- 2 Mastelio klausimas
- 3 Laipsniniai skirstiniai
- 4 Rinktiniai modeliai

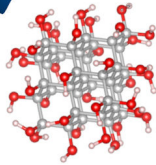
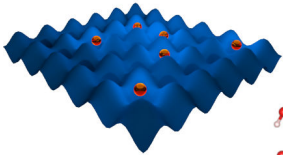
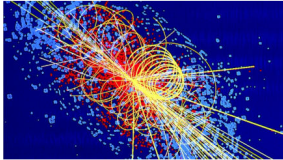

 Bantam Books, Apple TV+

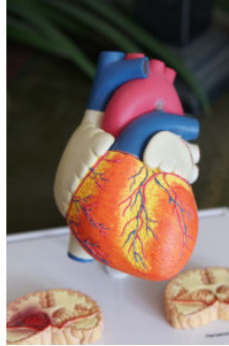
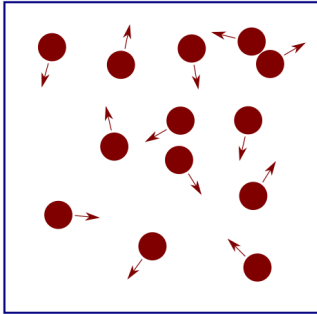
The background of the slide features a light blue-grey color with a faint, abstract network diagram. This diagram consists of numerous small white circles, each with a thin grey outline, connected by thin grey lines. The connections form a complex web of triangles and other geometric shapes, suggesting a social or organizational network. The overall aesthetic is clean and modern.

Mastelio klausimas

“Paprastos” sistemas

Sudėtingos sistemos

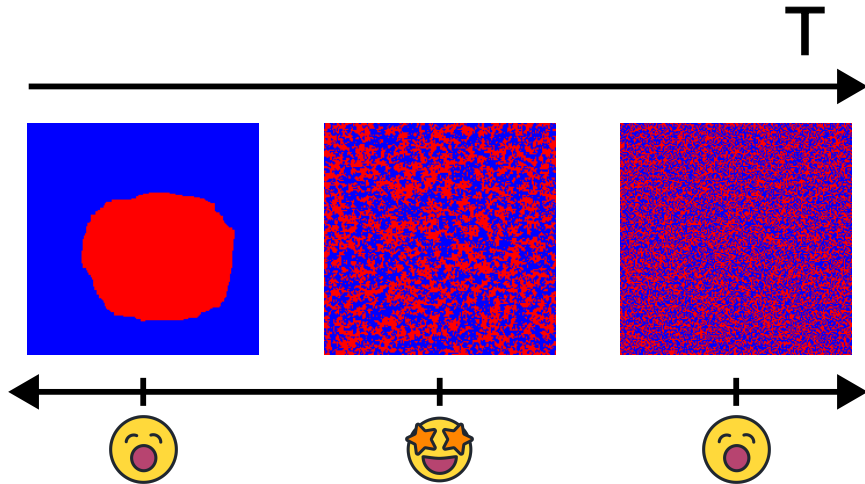

“Visuma yra šis tas daugiau nei atskirų dalių suma” (Kurtas Kofka*)

 Robina Weermeijer, KAL's cartoons

* nors dažnai sakoma, kad Aristotelis ar Euklidas

Kritinio taško keistenybės

Kaip suvokti “mastelį”?

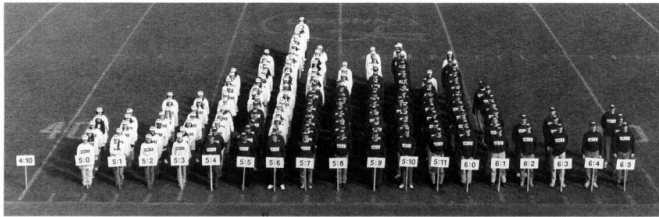
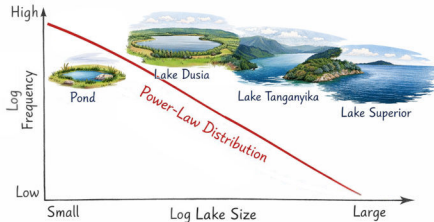

Figure 7. Living histogram of 143 student heights at University of Connecticut.

Kokio ūgio yra
“tipinis” žmogus?

Kokio ploto yra
“tipinis” ežeras?

Pakrantės ilgio paradoksas

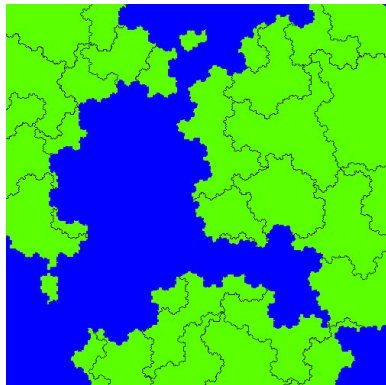
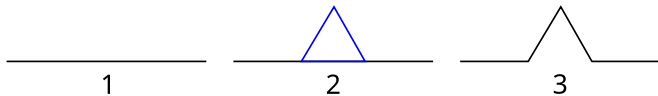
- Liniuotė – 200 km.
Ilgis – 2400 km.
- Liniuotė – 100 km.
Ilgis – 2800 km.
- Liniuotė – 50 km.
Ilgis – 3450 km.

Kocho snaigė

Kiekviename žingsnyje kiekvienai tiesei:

- ➊ Padalijame į tris dalis.
- ➋ Įterpiame lygiakraštį trikampį.
- ➌ Pašaliname trikampio pagrindą.

Mano senas bandymas kurti
kompiuterinį žaidimą.

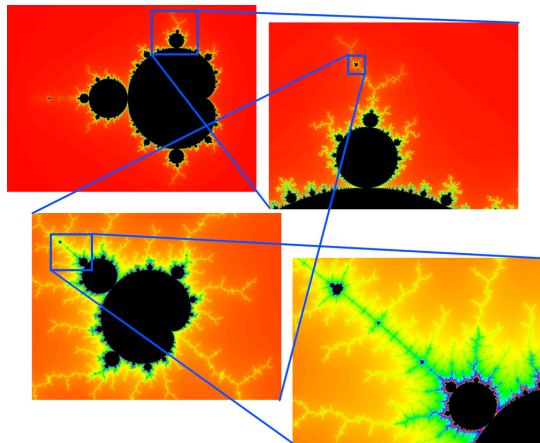
Ką reiškia neturėti mastelio?

Matematiškai funkcija $f(x)$ neturi mastelio, jei kiekvienam $b > 0$ ir $x > 0$ galioja

$$f(bx) = g(b) \cdot f(x).$$

Kitaip tariant, artinant ar tolinant

- $f(x)$ forma nekinta,
- kinta tik amplitudė.

Mandelbroto aibės fragmentai

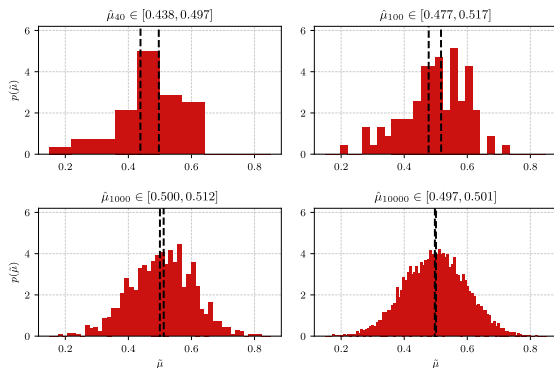
The background of the slide features a light blue-grey color with a faint, abstract network diagram. This diagram consists of numerous small white circles, each with a thin grey outline, connected by thin grey lines. The connections form a complex web of triangles and other geometric shapes, creating a sense of interconnectedness and data flow.

Laipsniniai skirstiniai

Kam fizikams statistika?

Daugiau matavimų – tikslesnis rezultatas

Stulpeliai – atliktų matavimų tankio histograma.
Punktyru – įverčio pasikliauties intervalo ribos.

Įvertis:

$$\tilde{\mu}_N = \frac{\sum_{i=1}^N \mu_i}{N}.$$

Matematinė viltis:

$$\mathbb{E}[\tilde{\mu}_N] = \frac{\sum_{i=1}^N \mathbb{E}[\mu_i]}{N} = \mathbb{E}[\mu].$$

Įverčio dispersija*:

$$\text{Var}[\tilde{\mu}_N] = \frac{1}{N^2} \sum_{i=1}^N \text{Var}[\mu_i] = \frac{\text{Var}[\mu]}{N}.$$

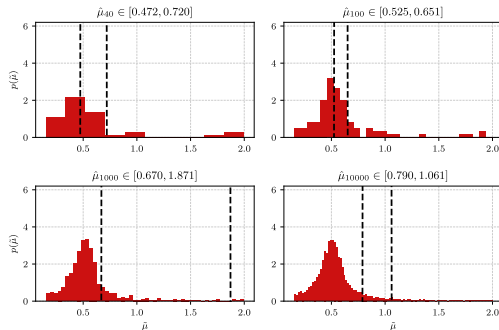
* – išraiška galioja tik nepriklausomiems eksperimentams.

O jei nėra mastelio*?

Paprasčiausiu atveju ($x_0 = 0$, $\gamma = 1$),
Košį (angl. *Cauchy*) **skirstinio**
tikimybės tankio funkcija,

$$p(x) = \frac{1}{\pi(1+x^2)}.$$

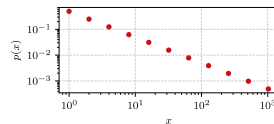
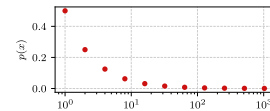
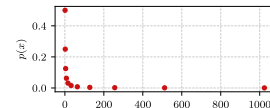
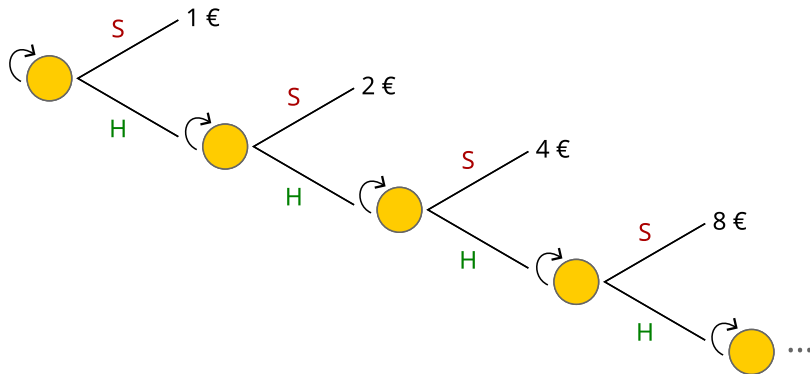
Šio skirstinio statistiniai momentai
yra neapibrėžti.

Stulpeliai – atliktų matavimų tankio histograma.
Punktyru – įverčio pasikliauties intervalo ribos.

* – Košį skirstinys turi parametrą vadinamą masteliu, bet neturi dispersijos.

Sankt Peterburgo paradoksas

Kiek tikėtumėtės laimėti tokiam žaidimui? Kaip pavaizduotumėte tikimybės laimėti tam tikras sumas?

Pareto skirstinys

Pareto skirstinio, vertėms $x \in [1, \infty)$, tikimybės tankio funkcija

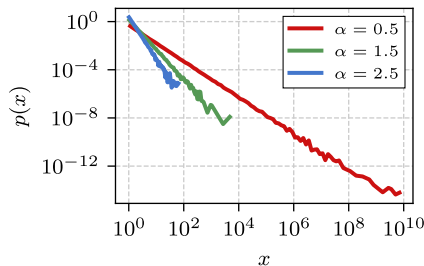
$$p(x) = \alpha x^{-\alpha-1}.$$

Koši skirstinys turi uodegas panašias į Pareto skirstinį su $\alpha = 1$.

Pareto skirstinio k -tasis momentas,

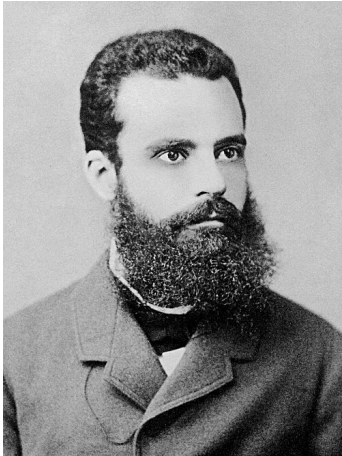
$$\mathbb{E}[x^k] = \int_0^\infty x^k p(x) dx = \alpha \int_1^\infty x^{k-\alpha-1} dx = \frac{\alpha}{k-\alpha} x^{k-\alpha} \Big|_1^\infty.$$

Kad k -tasis momentas būtų baigtinis, turime reikalauti, kad $\alpha > k$.

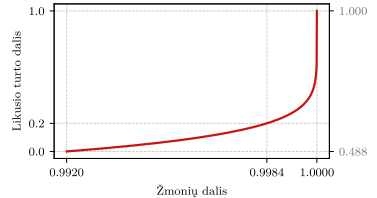
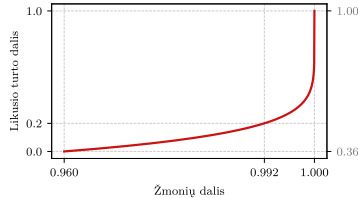
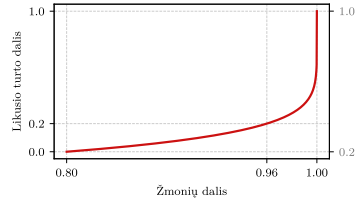
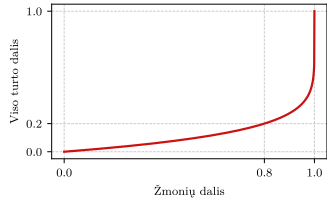

Pareto (80–20) principas neturi mastelio

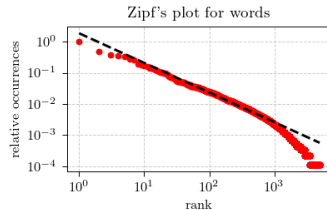
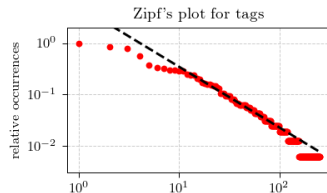
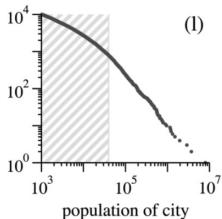
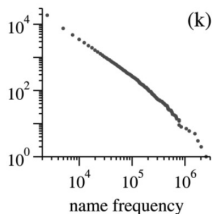
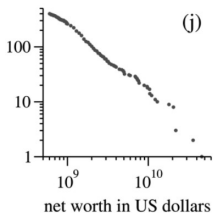
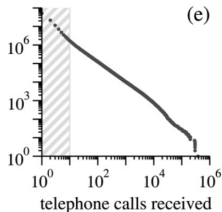
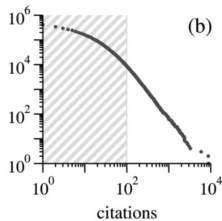
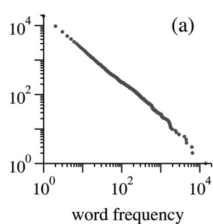

Vilfredo Pareto (1848–1923)

Principo atkūrimas ($\alpha = 1.16$): 1% turtingiausių valdo 50% turto

Laipsniniai skirstiniai yra visur

The background of the slide features a light blue-grey color with a faint, abstract network diagram. This diagram consists of numerous small white circles, each with a thin grey outline, connected by thin grey lines. The connections form a complex web of triangles and other geometric shapes, suggesting a graph or network structure. The overall aesthetic is clean and modern, typical of a professional presentation.

Rinktiniai modeliai

Stebimo dydžio transformacijos

Tegu:

- y nestebimas ir yra pasiskirstęs

$$p_y(y) = \lambda \exp(-\lambda y).$$

- x yra stebimas ir priklauso nuo y ,

$$x = \exp(y).$$

Tuomet, x bus pasiskirstęs

$$p_x(x) = p_y(\ln(x)) \left| \frac{dy}{dx} \right| = \lambda x^{-1-\lambda}.$$

```
[1]: import numpy as np
import matplotlib.pyplot as plt

from stats.pdf import make_pdf, make_log_pdf

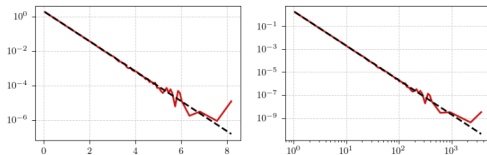
[2]: np.random.seed(5258)

la = 2.0
n_points = 1000000

y = np.random.exponential(scale=1/la, size=n_points)
x = np.exp(y)

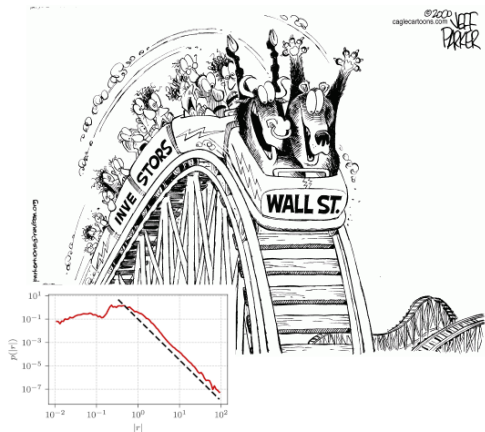
pdf_y = make_pdf(y) # mano funkcija
pdf_x = make_log_pdf(x) # mano funkcija

[3]: ...
```


[Newman (2005)]; Apie eksponentinį (Physics of Risk)

Finansiniai svyravimai = ...

Tegu yra du prekiautojų tipai:

- Dalis prekiauja pagal savo nuotaiką:

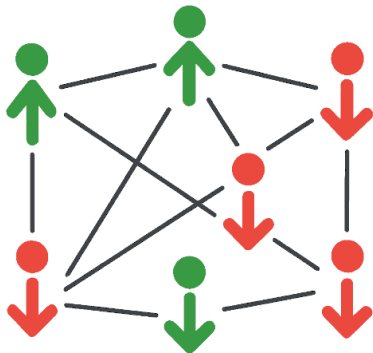
$$D_c(t) = -r_0 X_c(t) \xi(t).$$

- Dalis pagal tikrąją vertę, P_f :

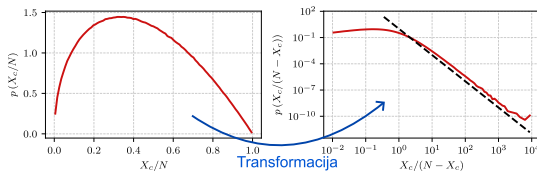
$$D_f(t) = X_f(t) \ln \left[\frac{P_f}{P(t)} \right].$$

Nesunku parodyti, kad log-pokyčiai finansų rinkose, $|r| \propto X_c/X_f$.

... = nuomonių svyravimai

- Prekeiviai gali būti “c” ir “f” būsenose.
- Prekeiviai gali patys keisti būseną.
- Prekeiviai gali kopijuoti kitus prekeivius.

📺 ChatGPT įkvėptas “spinson” minties (K. Sznajd-Weron group)

📖 [Kononovicius and Gontis (2012)]; 🗣️ Lithuanian elections, Financial markets (Physics of Risk)

“Persiklojantys” procesai

Pabėgimo laikas iš pagavos centro,

$$p(\tau) = \gamma \exp(-\gamma\tau).$$

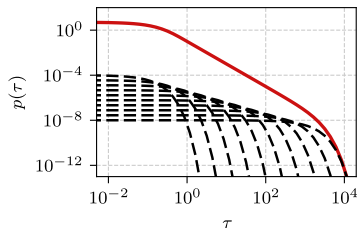
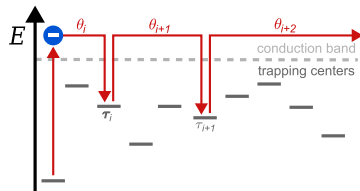
Tegu γ yra unikalūs, o tam tikrame intervale,

$$\gamma_{\min} < \gamma < \gamma_{\max},$$

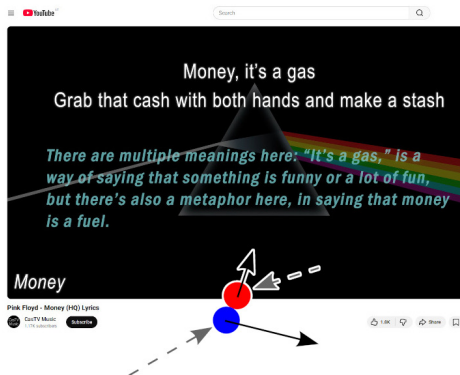
$$p(\gamma) \propto \frac{1}{\gamma^\alpha}.$$

Apjungus:

$$p(\tau) = \int_{\gamma_{\min}}^{\gamma_{\max}} p(\gamma) p(\tau|\gamma) d\gamma \propto \frac{1}{\tau^{2-\alpha}}.$$

“Money is a gas” (Pink Floyd)

Modeliuokime turtą lyg idealias dujas:

- 1 Pasirenkame dvi daleles i ir j .
- 2 Kiek energijos bus perduota:

$$\Delta w_{ij} = (1 - \varepsilon) w_i - \varepsilon w_j,$$

čia $\varepsilon \sim \mathcal{U}(0, 1)$.

- 3 Atnaujiname energijas:

$$w_i(t+1) = w_i(t) - \Delta w_{ij},$$

$$w_j(t+1) = w_j(t) + \Delta w_{ij}.$$

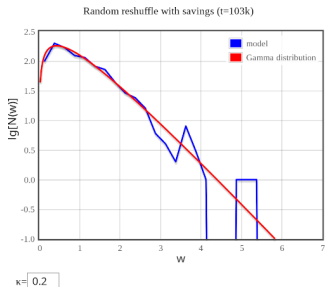

Įvairovė sukuria laipsninį skirstinį

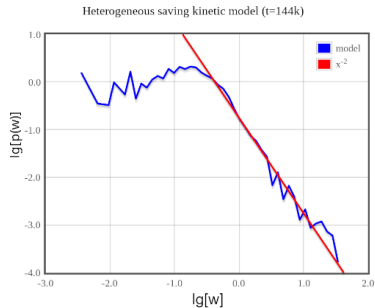
Tegu agentai pasižymi savitu taupumu κ_i :

$$\Delta w_{ij} = (1 - \varepsilon) (1 - \kappa_i) w_i - \varepsilon (1 - \kappa_j) w_j$$

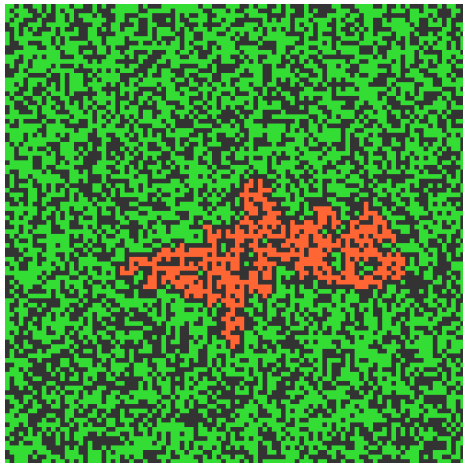
Jei $\kappa_i = \kappa$, tai ...

Jeigu $\kappa_i \sim \mathcal{U}(0, 1)$, tai ...

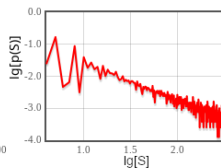
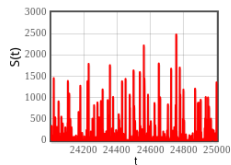
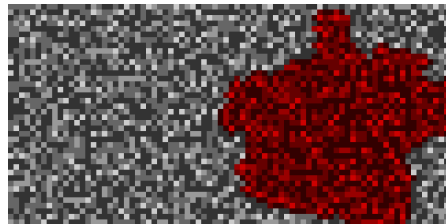
Saviorganizuoto kritiskumo modeliai

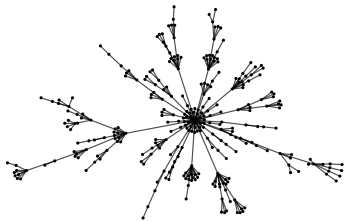
$p =$ 0.55

Start

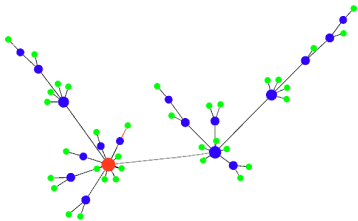
Pause

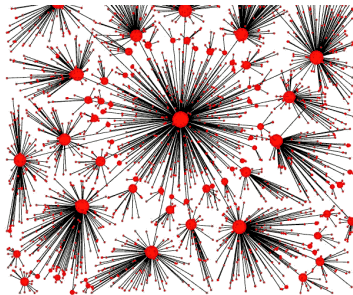
Patys ryšiai gali būti “laipsniški”

Barabasi-Albert

Briaunos nukreipimas

Sėkmės ir priežasties

Barabasi-Albert, Edge redirection, Luck-and-reason (Physics of Risk)

Dėkui už dėmesį!

✉ aleksejus.kononovicius@tfai.vu.lt

🔗 kononovicius.lt 🔗 rf.mokslasplius.lt

**Fizikos
fakultetas**

